Младите демокрации в Европейския съюз като дилема за интеграционния процес

Мими Корнажева, Боряна Станчева

Young Democracies in the European Union as a Dilemma for the Integration Process: *The paper analyzes the state of democracy in the new member states of the European Union by examining the case studies of Hungary and Romania. They illustrate one of the dilemmas of the integration process after the last enlargement waves in 2004 and 2007 – whether and how EU can react when democracy is endangered or challenged.*

Key words: *Democracy, EU, European integration, Hungary, Romania*

ВЪВЕДЕНИЕ

Европа и европейците не могат да бъдат разбрани, без да се отдаде заслуженото на едно от най-големите им постижения и най-значим урок – демокрацията. Днес демокрацията е общопризната европейска ценност, която допринася в голяма степен за влиянието на Европейския съюз и за неговата „мека“ сила на глобалната сцена.

В момент, когато почти всички съвременни европейски общества твърдят, че са, или се стремят да бъдат демократични, демокрацията е изправена пред изпитания и парадокси. Фокусът на внимание се премества от идеалната визия за демокрацията като политически режим към реалните дефицити, които характеризират нейното функциониране. Митологизираната обвивка на демокрацията се пропуква, на повърхността излизат слабости и уязвими места. Люлката на народовластието Гърция днес се счита за зъб в колелото на демокрацията; възникнал като проект за обединяване на Европа около демокрацията, днес Европейският съюз празнува своя триумф, докато се опитва да отстрани появилите се демократични дефицити; арабският свят осъществи своята бурна революция и като че ли прогледна за демократизация, в момент, когато колосът на демократичността – ЕС – призна, че има проблеми с демокрацията вътре в себе си.

Настоящата статия анализира два казуса, които илюстрират една от дилемите на интеграционния процес след разширяването на изток и югоизток от 2004 г. нататък – дали и как може да се въздейства върху посегателства над демокрацията.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕМОКРАЦИЯТА В ЕС

Дял II от Договора за Европейския съюз[35], включващ разпоредби относно демократичните принципи, представлява своеобразен каталог на отличителните черти на съвременната демокрация. Тя е представителна, парламентарната институция репрезентира гражданите, политическите партии са отговорни за формирането на политическо съзнание, гражданите имат право на избор на политически ценности и на участие в демократичния живот, а институциите гарантират провеждането на открит, прозрачен и редовен диалог с представителите на гражданското общество.

Демокрацията е запазената марка на Европейския съюз – това е първото и най-важно условие за допустимост на молбата за членство на държавите, които желаят да се присъединят към съюза. Съгласно т.нар. „копенхагенски критерии“ страната

[35] Вж. Консолидиран текст на Договора за Европейския съюз. В: Официален вестник на Европейския съюз, 30 март 2010 г. C83 47-199. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:bg:PDF

кандидат трябва да докаже наличието на стабилни демократични институции, спазването на принципа за върховенството на закона и зачитането на човешките права. Добавената стойност на външната политика на ЕС се състои в промотирането на демократичните принципи и ценности като средство за решаване на международни конфликти. Моделът на европейската дипломация се асоциира с демократичен диалог и сътрудничество, а отношенията с трети страни се разглеждат като механизъм за стимулиране на процеса на тяхната демократизация.

Въпреки това, демократичната сила на Европейския съюз е разклатена от други „сили", които въздействат върху политическия, икономически и социален климат на континента. Европа се бори с продължителната финансова криза, която надхвърли границите на дебата за стабилността на общата валута и придоби очертанията на криза на доверието в интеграционния процес. Заплашена е не само фискалната дисциплина на държавите-членки – в много по-голяма степен на прицел са попаднали солидарността и политическата кохезия. Във времена на криза европейските държави за пореден път показаха, че предпочитат да се капсулират в рамките на тесните национални политики, в опит да изградят преграда, защитаваща ги от негативните влияния, идващи отвън. Задълбочаването на трудностите ясно показа, че тази стратегия не може да бъде определяна като история на успеха. В допълнение, отчуждението, наблюдавано на ниво ЕС, доведе до възраждане на позабравени в Европа тенденции като популизъм, политически радикализъм, ксенофобия и желание за затваряне на отворените граници. В резултат на обсесивното търсене на решение на икономическите проблеми, в периферията на Европейския съюз някои държави почти незабелязано се превърнаха в територии, където демокрацията е застрашена. Оказа се, че разликите между старите и новите държави-членки не се измерват само и единствено в размера на брутния вътрешен продукт – стана ясно, че в различните краища на Европа демокрацията е понятие, което се интерпретира по различен начин и което се характеризира с различна степен на устойчивост. Този развой на събитията ни кара да си припомним думите на Хайнц Галински, според когото „демокрацията не може да бъде натрапена на нито едно общество. Те не е и подарък, който някой може да задържи завинаги. Тя трябва да бъде отвоювана и защитавана ежедневно."

МЛАДИ ДЕМОКРАЦИИ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Събитията от края на 80-те години на 20-ти век промениха Европа и Европейския съюз – залегналата в основата на европейския проект идея за обединяване и сближаване на европейските народи най-сетне придоби реални измерения и откри перспективата за разширяване на Съюза и за задълбочаване на интеграцията. Двете вълни на източното разширяване – през 2004 и 2007 г. – разрешиха дългогодишните проблеми на разделение между два политически противопоставящи се блока и отвориха прозорец на възможности за идеологически консенсус между мнозинството от европейските държави. „Стената" между Изтока и Запада беше разрушена, но преходът към равнопоставеност се оказа толкова сложен, колкото и преходът от тоталитарен към посттоталитарен тип общество в страните от Централна и Източна Европа. Постепенно концепцията за „Европа на няколко скорости" придоби ново значение: различията между старите и новите държави-членки продължиха да нарастват, вместо да изчезват, а сред тях най-ярко се открояват темповете на икономически растеж и прилагането на демократичните принципи и ценности. Задълбоченият анализ показва, че докато старите държави-членки са се се присъединявали към общност, която им дава достъп до единен пазар с четири свободи на движение, то новите демокрации възприемат ЕС като нещо повече – като импулс и гарант за успешно завършване на процеса на демократизация. Ето защо, накърняването на демократичния фундамент в тези

държави може да се разглежда не само като удар срещу демокрацията, но и като сериозно съмнение в ролята на Европейския съюз като пазител на демокрацията. Нещо повече, практиката показва, че решителността, с която ЕС отстоява прилагането на демократичните принципи на входа на Съюза, е заменена от колебливост и липса на правомощия за интервенция, в случай на поругаването им от държави, които вече са придобили статут на пълноправни членове.

Казусите с Унгария и Румъния са индикативни за нашата теза, че младите демокрации изправиха ЕС пред дилемата дали и как старите демокрации да се намесят с усилия за „запушване на пробойните".

След като се превърна в символ на дързостта през 1956 и 1989 г., от Унгария се очакваше да се утвърди като модел за успешен преход към демокрация и пазарна икономика. В действителност, Унгария е считана за една от най-добре развиващите се източноевропейски икономики, докато през 2008 г. не е сериозно поразена от краха на световните финансови пазари. Оттогава насам, присъединилата се през май 2004 г. държава е тема на разговор на най-високо ниво в ЕС, тъй като управлението й е свързано с редица притеснения за виталността на демокрацията и допускането на автократични елементи.

Необходимо е да се подчертае, че смяната на политическата система в Унгария се състоя постепенно, преминавайки през няколко последователни етапа, мирно и сравнително безпрепятствено. Парадът на демокрацията в Унгария е подготвян през 80-те години на 20-ти век и затова в този случай не бихме могли да говорим за революция или неочакван обрат на политическата сцена. Този плавен преход е последван от период на политически и граждански консенсус, в който основната стратегическа цел на външната политика на държавата, по подобие на останалите посттоталитарни държави, е присъединяването към Европейския съюз. Достига се до негласно споразумение относно приоритетите на управлението – изграждане на демокрация и работеща пазарна икономика, закрепване на върховенството на закона с цел удовлетворяване на „копенхагенските критерии" и правилно прилагане на достиженията на европейското право - acquis communautaire.

В повратна точка в най-новата история на Унгария се превърна 2010 г., когато се проведоха шестите демократични парламентарни избори в страната. Сами по себе си изборите се разглеждат като основополагащата институция на демократичното управление. По данни на Международния институт за демокрация и електорална подкрепа избирателната активност през април 2010 г. е 46.66%, т.е. почти ½ от унгарците отиват до урните, за да направят избора си легитимен. В резултат, първият етап завършва с категорична победа за консервативната партия Фидес, която си осигуряван абсолютно мнозинство от депутатски места и правото да формира самостоятелно правителство. Още по-недвусмислен е победният ход на партията на Виктор Орбан след края на втория електорален етап, когато в коалиция с Християн-демократичната народна партия, Фидес получава мнозинство от 2/3 – необходимата бариера за промяна на конституцията и други значими закони. Въпреки че още след приключване на първата фаза Фидес получава възможността за конструиране на кабинет, то прескачането на втората бариера й позволява да променя законодателството на страната, без да води преговори с представители на опозицията. Показателен е и фактът, че правителството на Виктор Орбан се превръща в първото некоалиционно правителство в посткомунистическа Унгария. Своя демократичен триумф бъдещият премиер на страната коментира по следния начин: „Унгарците унищожиха системата и създадоха нова"[36]. По този начин, с помощта на демократични инструменти и практики, консервативната партия е в

[36] Вж. Center-right Fidesz party sweeps to victory in Hungary. http://articles.cnn.com/2010-04-26/world/hungary.election.results_1_fidesz-viktor-orban-socialist-party?_s=PM:WORLD (August 2012).

състояние легитимно да разруши системата от „проверки и баланси“, без да се съобразява с правото на малцинството, чието зачитане е гарантирано в демократичната система. На практика, пълната победа на водещата политическа партия в страната прави възможно сливането между законодателна и изпълнителна власт, като по този начин нарушава един от водещите принципи на демокрацията. Погледнат от друг ъгъл, електоралният резултат показва, че няма място за притеснения, тъй като разпределението на силите е определено от волята на народа, т.е. подкрепата на избирателите в комбинация с мнозинството от 2/3 трябва да се възприемат като зелена светлина за правителството да прокарва своите политики на базата на обществения консенсус[37].

Първият тревожен сигнал от Унгария пристигна през първата половина на 2011 г., когато правителството на Орбан се опита да реализира реформа в медийния сектор. Широко критикуваният в Европа медиен закон предвиждаше създаването на Медиен съвет, в чиито правомощия беше залегнала откритата забрана на информационни източници, което по безпрецедентен начин заплашваше свободата на словото и създаваше легални механизми за налагане на цензура. Освен това, назначаването на председател на Медийния съвет за срок от девет години, както и правото на управляващата партия да посочва всички негови членове, бяха посрещнати като погазване на демократичните принципи. Обезпокоителен е и фактът, че влизането в сила на новия медиен закон се разположи в широкия европейски контекст на първото унгарско председателство на Съвета на ЕС[38].

След като подчини изпълнителната и законодателната власт и след неуспешния опит за контрол над четвъртата власт – медийната – правителството на Фидес концентрира своето внимание върху съдебната власт. Ако приемането на медийния закон породи вълна от критицизъм и загриженост не само в Унгария, но и в останалите държави от ЕС, по отношение на начина на прилагане на базовите демократични принципи, то промяната на Конституцията постави под въпрос основите на унгарската демократична система. Новият основен закон на Унгария влезе в сила на 1.01.2012 г. след кратък период на подготовка и липса на консултации с останалите парламентарно представени сили. Отново, ако вземем предвид постулатите на демокрацията, трябва да заключим, че мнозинството от 2/3, с което се ползва управляващата партия, е гарант за легитимността на новоприетата Конституция. Основните притеснения бяха свързани с факта, че новата Конституция съдържа механизми, които правят последващото й изменение непосилно – повечето от разпоредбите предвиждат необходимостта от мнозинство от 2/3 за промяна на закони. Освен това, новата Конституция проектира политическата унификация в полето на религията – постановява се, че унгарското общество се крепи на християнството и неговите ценности, като по този начин де факто се отрича правото на свободно изповядване на религии[39].

„Нездравословното“ състояние на демокрацията се наблюдава внимателно не само в Унгария, но и от другите европейски демокрации. Като „пазителка на договорите“, Комисията е натоварена с отговорността да провери в каква степен новите разпоредби са съвместими с европейското право. Комисията декларира готовността си да се възползва от своите прерогативи, за да гарантира, че всички държави-членки спазват задълженията, които са част от пълноправното членство в ЕС.

След финализиране на анализа на спорните разпоредби, Комисията излезе с решение за започване на съдебно производство срещу управляващата партия в

[37] Вж. Pelinka, Anton. Hungary’s Election, and Viktor Orban’s choice.
[38] Вж. Marcus, Jonathan. Hungary: Media law row overshadows EU Presidency. http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-12140395 (August 2012).
[39] Вж. Phillips, Leigh. The state of democracy in Hungary: The illness has advanced to a new stage. http://euobserver.com/political/32120 (September 2012).

Унгария. Европейската институция мотивира решението с желанието за премахване на всички потенциално заплахи срещу демокрацията в държавата-членка. Правната основа за стартиране на подобна процедура се намира в чл. 7 от Договора за Европейския съюз, който гласи, че „Европейският съвет, като действа с единодушие, по предложение на една трета от държавите-членки или на Европейската комисия, след като получи одобрение от Европейския парламент, може да установи наличието на тежко и продължаващо нарушение на ценностите, посочени в член 2 от страна на дадена държава-членка, след като покани тази държава-членка да представи своята позиция". С други думи, ЕК тематизира възможността за замразяване на правата на Унгария в рамките на Съюза – акт, който до този момент е безпрецедентен. В лицето на Комисията, ЕС предоставя на Унгария едномесечен срок, в който държавата да предсатви своята позиция, да възвърне доверието на своите партньори и да възстанови нарушените демократични принципи и правила. От гледна точка на еврокомисаря по правосъдието Вивиан Рединг, съмненията на демократичния свят могат да бъдат разсеяни само чрез суспендиране на спорното законодателство. В резултат на масивния международен натиск, премиерът Виктор Орбан ревизира най-критикуваните пасажи от Основния закон. Спорно е обаче, в каква степен непримиримата му позиция и увереността в необходимостта от провежданите от него реформи успяват да възвърнат доверието на европейските му колеги.

Унгарският случай беше широко дискутиран в Европа, тъй като той е симптоматичен за ситуацията с демокрацията в ЕС – тя се счита едновременно за най-големия му успех и за най-уязвимото му място. Този пример показа ясно, че ЕС ще трябва да търси по-ефективни механизми за оказване на влияние върху държавите-членки, по подобие на инструментите, които са на разположение по отношение на страните кандидатки. Засега, освен позоваването на чл. 7 от ДЕС, ЕС прилага финансово-икономически механизми, в т.ч. ограничаване или замразяване на средствата по Структурните фондове, отказ за отпускане на заем, финансови санкции и др. Натискът от страна на европейските лидери, международните организации и партньорите на държавата-членка, обаче остава проблемен. Лидерите от едно политическо семейство не са склонни да се противопоставят на партийни съмишленици, които проблематизират демократичния характер на политическата система.

Друг пример за това как младите демокрации в ЕС поставят под въпрос виталността на Съюза като супранационална организация е разразилата се през 2012 г. политическа криза в една от най-новите държави-членки – Румъния.

За разлика от Унгария, Румъния не приветства демокрацията по мирен път, а премина през гражданска революция. Румъния се различава от своята западна съседка и по това, че в продължителен период от време се нарежда в дъното на икономически, политически и социални класации. Поради тази причина, на пръв поглед може да се заключи, че ако посегателството върху демокрацията в Унгария е било изненадващо, то развитието на събитията в Румъния е по-скоро очаквано. При по-задълбочен анализ обаче става ясно, че загрижеността за процесите в Будапеща и Букурещ нараства поради възможния паралел и активирането на „ефекта на снежната топка". Страхът от мултиплициране на негативните явления в „тъмния край на ЕС"[40] накара европейските лидери да анализират внимателно румънския случай и да предприемат подходящи мерки за преодоляване на подобна тенденция.

Интересно е да се отбележи, че Румъния е първата държава от Централна и Източна Европа, която установява официални отношения с Европейската общност.

[40] Вж. Капитал. В тъмния край на ЕС. http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2012/07/20/1870067_v_tumniia_krai_na_es (Септември 2012).

Въпреки че от 1.01.2007 г. Румъния е пълноправен член на ЕС, Европейската комисия, в ролята си на „пазителка на договорите“, идентифицира редица мерки, целящи преодоляването на съществуващи недостатъци и осигуряването на безпроблемен период на адаптация. Освен това, Румъния и България станаха първите държави-членки, срещу които беше предприет т.нар. механизъм за сътрудничество и проверка в областта на правосъдието и вътрешните работи. Седем години след присъединяването, ситуацията в източноевропейската държава изглежда все още обезпокояващо: икономическите показатели не са отбелязали подобрение, механизмът за сътрудничество и проверка не е премахнат, а в допълнение към това Румъния посегна върху демократичните устои на политическата система.

В рамките на 23-годишния преход от тоталитарно към демократично управление Румъния е управлявана от 15 министър-председатели – цифра, която е красноречива за политическата динамика и липса на дългосрочна перспектива в страната. След успешен вот на недоверие срещу управляващите либерал-демократи, през май 2012 г. в полупрезидентската република Румъния мандатът за съставяне на кабинет получава лидерът на Социалдемократическата партия Виктор Понта. Рокадата на властта се случва в специфичен вътрешен контекст. От една страна, ротацията на правителства е необходима шест месеца преди редовните парламентарни избори в държавата. От друга страна, Румъния трябва да приеме поредица от визити от страна на Международния валутен фонд във връзка с Общо споразумение, сключено година по-рано с организацията[41]. Политическата не-стабилност незабавно оказа влияние върху икономиката на страната, като предизвика срив на румънската валута и понижаване на кредитните рейтинги. По подобие на Унгария, случаят с идването на Виктор Понта на власт отново е парадоксален: спазени са демократичните процедури, а именно връчване на мандата за управление на следващата по големина политическа сила. Въпреки това, формирането на правителството не се ползва с обществена подкрепа, тъй като то не отразява волята на народа и започва да работи по-малко от половин година преди провеждането на демократични избори.

Кризата на демокрацията в Румъния започна почти като на игра – като спор между премиера и президента за това кой от двамата има право да представлява страната на срещите на върха в Брюксел[42]. След като Конституционният съд отсъди в полза на държавния глава Траян Бъсеску, правителството на Понта успя да вземе под свой контрол Държавен вестник, с което на практика си осигури възможността да забави или дори да не публикува решение на Висшия съдебен орган. Този директен удар срещу независимостта на съдебната система беше последван от кадрови промени на ключови позиции, инициирани от кабинета на социалдемократите[43].. Опитите на румънското правителство с много бързи ходове да монополизира властта и да посегне на разделението на властите беше посрещнат с вълна от недоволство от страна европейските лидери и неправителствения сектор

Атаките между левия премиер и десния президент продължиха да определят публичния дебат в Румъния и да привличат вниманието на европейските им партньори. Междуличностният конфликт кулминира в стартирането на процедура за сваляне на президента, която според Конституцията е съпроводена от обществен

[41] Вж. Ciocoiu, Paul. Change of government comes with economic worries in Romania. http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2012/04/28/feature-01 (September 2012).
[42] Вж. Pop, Valentina. Romania PM ignores court, heads to EU summit. http://euobserver.com/political/116794. (September 2012).
[43] Вж. Savu, irina, Andra Timu. Romanian Court warns government bid may harm democracy. http://www.businessweek.com/news/2012-07-03/romanian-court-warns-against-cabinet-attempts-to-harm-democracy. (September 2012).

референдум[44]. Въпреки че правителството на Понта успя да промени закона за референдумите и да позволи обикновено мнозинство от участвалите в референдума, а не от избирателите, да определи изхода от допитването, по-малко от необходимите 50% отидоха до урните и направиха процедурата нелегитимна[45].

Реакцията на ЕС не закъснява, а втвърденият тон на председателя на Европейската комисия Жозе Мануел Барозу се разчете като сигнал за опита на ЕС да окаже влияние в подобна кризисна ситуация. Барозу напомни, че добре функционираща съдебна система и зачитане на демократичните институции и върховенството на закона са от решаващо значение за всяка държава-членка на Европейския съюз[46]. „Разклатеното доверие“ в демократичността на румънската политическа система намери израз в списък с 11 мерки, които трябва да бъдат предприети от кабинета на Понта, за да се ревитализира демокрацията в Румъния[47].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Адам Михник, някогашният полски дисидент и известен антикомунист, който днес е главен редактор на "Газета Виборча", в интервю за Шпигел припомня, че авторитарните режими са опасност за цяла Източна Европа, в момента тази опасност е най-силна в Унгария, макар че според него България и Румъния са по-естествените кандидати. Липсва политическа култура, липсва културата на компромиса, твърди той. „Ние в Полша, пък и унгарците, никога не сме се учили на това. В страните от Източна Европа наистина съществува мощен стремеж към свобода, няма обаче демократични традиции. Над тях все още е надвиснала опасността от анархия и хаос. Демагогията и популизмът са широко разпространени. Ние сме незаконните деца, копелетата на комунизма. Нашият манталитет е продукт на комунизма“.[48]

Като се солидаризираме с това мнение, бихме желали да посочим, че демократичната политическа култура е един от петте индикатора, с който Economist Intelligence Unit си служи при установяване на Индекс на демокрацията, и съобразно който класира държавите в четири групи:

— Завършени демокрации;
— Пропукващи се демокрации;
— Хибридни режими;
— Авторитарни режими.

Другите четири индикатора са електорален процес и плурализъм; функциониране на правителството, политическо участие, граждански свободи.

Демократичната политическа култура се измерва съобразно отговори на следните въпроси:

[44] Вж. Капитал. Войната на Понта. http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2012/07/06/1861128_voinata_na_ponta/. (Септември 2012).
[45] Вж. Капитал. Пировата победа на Бъсеску в Румъния. http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2012/07/30/1877499_pirovata_pobeda_na_busesku_v_rumuniia/. (Септември 2012).
[46] Вж. Statement by President Barroso following the adoption of the Cooperation and Verification Mechanism Reports for Romania and Bulgaria http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-565_en.htm,(July 2012).
[47] Вж. To Viktor too many spoils. Europe could do more to stop Hungary’s erosion of democratic norms. http://www.economist.com/node/21542414 (August 2012).
[48] Вж. М. Илчева, ред. „Копелетата на комунизма“. 29.07.2013 http://www.dw.de/копелетата на комунизма.

— Има ли достатъчна степен на обществен консенсус и свързаност на обществото, на които се основава демокрацията;
— Как се възприема лидерството и каква част от гражданите желаят силен лидер, който заобикаля парламент и избори;
— Как се възприема военно управление и каква част от хората го предпочитат;
— Как се възприема управление от технократи и каква част от хората го предпочитат;
— Как се възприема демокрацията и каква част от хората смятат, че демокрациите не могат да въдворяват ред в държавата;
— Как се възприема демокрацията и икономическата система и каква част от хората смятат, че демокрацията благоприятства икономическото развитие;
— Степен на подкрепа за демокрацията – висока, средна, ниска?;
— Има ли силна традиция в отделянето на църквата от държавата.

Политическото участие пък се установява въз основа на следните критерии:
— Избирателна активност – обикновено над 70%; между 50 и 70%; под 50%?;
— Участват ли етнически, религиозни и други малцинства в политическия процес;
— Какъв процент са жените в парламента;
— Какво е участието на гражданите в политически партии и неправителствени организации;
— Каква част от гражданите се интересуват от политика;
— Каква част от гражданите са готови да се възползват от правото си на протест;
— Каква част от възрастните хора са грамотни;
— Каква част от възрастните хора се интересуват и следят политическите новини;
— Управляващите правят ли сериозни опити да насърчават политическото участите на гражданите.

В доклада си за 2012 г. Economist Intelligence Unit подчертава, че новите държави членки на ЕС се приближават до старите демокрации по отношение на осигуряване на електорален процес и плурализъм, на функциониране на правителството и на наличие на граждански свободи. **Те обаче се провалят в изграждане на демократична политическа култура и гарантиране на политическо участие[49].** Тъкмо към този тип провали трябва да се насочат и по-нататъшните изследвания, свързани със сравнителен анализ на младите демокрации, за да се идентифицират причините и да се търсят решенията на тези проблеми.

ЛИТЕРАТУРА:

[1] Консолидиран текст на Договора за Европейския съюз. В: Официален вестник на Европейския съюз, 30 март 2010 г. C83 47-199. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:bg:PDF.

[2] Center-right Fidesz party sweeps to victory in Hungary. http://articles.cnn.com/2010-04-26/world/hungary.election.results_1_fidesz-viktor-orban-socialist-party?_s=PM:WORLD (August 2012).

[3] Pelinka, Anton. Hungary's Election, and Viktor Orban's choice. http://www.opendemocracy.net/anton-pelinka/hungarys-election-and-viktor-orbans-choice (August 2012).

[49] Вж. **Democracy index 2012.** Democracy at a standstill .A report from The Economist Intelligence Unit. Visited on 15.10.2013<https://portoncv.gov.cv/dhub/porton.por_global.open_file?p_doc_id=1034>

[4] Marcus, Jonathan. Hungary: Media law row overshadows EU Presidency. http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-12140395 (August 2012).

[5] Phillips, Leigh. The state of democracy in Hungary: The illness has advanced to a new stage. http://euobserver.com/political/32120 (September 2012).

[6] Капитал. В тъмния край на ЕС. http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2012/07/20/1870067_v_tumniia_krai_na_es (September 2012).

[7] Ciocoiu, Paul. Change of government comes with economic worries in Romania. http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2012/04/28/feature-01 (September 2012).

[8] Pop, Valentina. Romania PM ignores court, heads to EU summit. http://euobserver.com/political/116794. (September 2012).

[9] Savu, irina, Andra Timu. Romanian Court warns government bid may harm democracy. http://www.businessweek.com/news/2012-07-03/romanian-court-warns-against-cabinet-attempts-to-harm-democracy. (September 2012).

[10] Капитал. Войната на Понта. http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2012/07/06/1861128_voinata_na_ponta/. (Септември 2012).

[11] Капитал. Пировата победа на Бъсеску в Румъния. http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2012/07/30/1877499_pirovata_pobeda_na_busesku_v_rumuniia/. (Септември 2012).

[12] Statement by President Barroso following the adoption of the Cooperation and Verification Mechanism Reports for Romania and Bulgaria http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-565_en.htm,(July 2012).

[13] To Viktor too many spoils. Europe could do more to stop Hungary's erosion of democratic norms. http://www.economist.com/node/21542414 (August 2012).

[14] М. Илчева, ред. „Копелетата на комунизма". 29.07.2013 <http://www.dw.de/копелетата на комунизма.

[15] **Democracy index 2012.** Democracy at a standstill .A report from The Economist Intelligence Unit. Visited on 15.10.2013<https://portoncv.gov.cv/dhub/porton.por_global.open_file?p_doc_id=1034.

За контакти

Доц. д-р Мими Корнажева, катедра „Европеистика", Русенски университет „А.Кънчев", тел. 082 888 656, e-mail: brie-bg@uni-ruse.bg

Докторант Боряна Станчева, катедра „Европеистика", Русенски университет „А.Кънчев", тел. 082 888 708, e-mail: bstancheva@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран